

Tajemnice **Blizny**

Wywiad Armii Krajowej w walce z rakietami V-2

Redakcja naukowa

Rafał **Wnuk**, Robert **Zapart**

Współpraca

Jan **Szkudliński**

WYDAWNICTWO
OSKAR

Gdańsk 2012

FUNDACJA ARMII KRAJOWEJ
W LONDYNIE

Muzeum II Wojny Światowej

Recenzent: dr Władysław Bułhak

Redakcja: Beata Bińko

Korekta: Daria Majewska

Projekt okładki i stron tytułowych: Magdalena Błażków KreacjaPro

Na okładce wykorzystano zdjęcie przedstawiające inspekcję techniczną rakiety V-2 przed próbnym odpaleniem na poligonie w Bliźnie latem 1944 r. (fot. Walter Frenzt/Ullstein Bild) oraz fragment pierwszej strony raportu wywiadowczego ppor. Władysława Wałęgi „Jura” z 16 listopada 1943 r. (Archiwum Akt Nowych w Warszawie).

Fotografie reprodukowane w książce pochodzą ze zbiorów: Archiwum Akt Nowych, płk. Zdzisława Baszaka, Tadeusza Chwałczyka, Imperial War Museum, Stanisława Dąbrowy-Kostki, Nadleśnictwa Tuszyna, Narodowego Archiwum Cyfrowego, NASA, National Archives (Kew), rodziny Władysława Pałki, rodziny ppor. Mieczysława Wałęgi, Studium Polski Podziemnej, Ullstein Bild, Andrzeja Zagórskiego. Ponadto wykorzystano fotografie autorstwa: Jacka Flisa, Sławomira Kordaczuka, a także mapę opracowaną przez Sławomira Kordaczuka i Wojciecha Florczykiewicza oraz grafiki opracowane przez Jacka Flisa i Marka Szumskiego.

Copyright for the Polish edition © by the Authors and Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku

Publikacja książki została dofinansowana przez Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku oraz Fundację Armii Krajowej im. Franciszka Miszczaka w Londynie

ISBN 978-83-63709-19-8

ISBN 978-83-63029-14-2

Wydawnictwo Oskar sp. z o.o.
ul. Otwarta 5A, 80-169 Gdańsk
tel. 58 710 58 11, fax 58 712 63 09
e-mail: info@wydawnictwooskar.pl
www.wydawnictwooskar.pl

Wydanie pierwsze

Skład: Wydawnictwo Oskar sp. z o.o. (Krzysztof Pałubicki)

Spis treści

<i>Rafał Wnuk, Robert Zapart</i>	
Wprowadzenie	6
<i>Bogdan Chrzanowski</i>	
Pomorska konspiracja w walce z bronią V w latach 1943–1944	10
<i>Mirosław Surdej, Marek Flis</i>	
Poligon raketowy Blizna 1943–1944	34
<i>Sławomir Kordaczuk</i>	
Ślady prób z niemieckimi bombami latającymi V-1 i raketami balistycznymi V-2 na Podlasiu	52
<i>Grzegorz Ostasz</i>	
Struktury wywiadowcze Podokręgu Rzeszów Armii Krajowej	75
<i>Robert Zapart</i>	
Tajemnice niemieckich doświadczeń w raportach wywiadu Inspektoratu AK Rzeszów	97
<i>Andrzej Olejko</i>	
Operacja „Wildhorn III”-„Most III”, czyli jak elementy rakiety V-2 wywieziono z okupowanej Polski. Dokumenty, relacje, wspomnienia	114
<i>Andrzej Suchcitz</i>	
Wiadomości polskiego wywiadu o bombach latających V-1 i raketach V-2 w ocenie Brytyjczyków – ze zbiorów Studium Polski Podziemnej	155
<i>Marek Szumski</i>	
Od V-2 do współczesnych broni raketowych	163
<i>Jacek Magdoń, Jacek Flis</i>	
Blizna po latach. Historia i pamięć	183
Summary	203
Wykaz skrótów	205
Notki o autorach	208
Indeks osobowy	211
Indeks nazw geograficznych	222

Wprowadzenie

W połowie lat dziewięćdziesiątych kurier Polskiego Państwa Podziemnego i były dyrektor Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa Jan Nowak-Jeziorański postawił tezę, że największym polskim wkładem w zwycięstwo aliantów nad III Rzeszą były sukcesy siatek wywiadowczych podlegających rządowi RP na uchodźstwie. Jego zdaniem, dzięki ich ustaleniom wojna trwała o 2–3 lata krócej. Z inicjatywy Nowaka-Jeziorańskiego premierzy Polski i Wielkiej Brytanii powołali do życia Polsko-Brytyjską Komisję Historyczną, która zajęła się badaniem osiągnięć polskiego wywiadu w okresie II wojny światowej. Stanowiąca plon prac komisji publikacja pt. *Polsko-brytyjska współpraca wywiadowcza podczas II wojny światowej*, t. 1: *Ustalenia Polsko-Brytyjskiej Komisji Historycznej* (red. T. Dubicki, D. Nałęcz, T. Stirling, Warszawa 2004) zdaje się potwierdzać intuicję legendarnego kuriera z Warszawy. Choć strona brytyjska nie zwróciła Polsce otrzymanych w depozyt zdobytych przez siatki Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza materiałów wywiadowczych, to zgromadzone wówczas materiały sprawiły, że badania nad działalnością polskiego wywiadu nabrały tempa, a zainteresowanie profesjonalnych badaczy i miłośników historii tym tematem wzrosło znacząco. Dzięki sięganiu do nowych źródeł, częstokroć rozsianych po archiwach umiejscowionych w mniejszych miastach, nasza wiedza o wywiadzie ZWZ-AK staje się coraz większa i precyzyjniejsza, co nie oznacza, iż jest zadowolająca.

Motorem napędowym polskich działań wywiadowczych był Oddział II (wywiadowczy) Sztabu Naczelnego Wodza, który zdołał zorganizować sieć ekspozytur obejmujących wszystkie państwa Europy Zachodniej, Bałkany oraz Afrykę Północną, czyli tereny okupowane przez III Rzeszę. Podlegały mu też siatki ZWZ-AK zdobywające informacje z Niemiec, Protektoratu Czech i Moraw, Słowacji, państw bałtyckich oraz obszarów ZSRR zajętych przez Niemców. Dziś wiemy, że żaden inny wywiad nie dysponował tak rozbudowaną i skuteczną siecią na terenie okupowanej Europy. Nie dziwi więc, że dla aliantów była ona bezcenna.

Prezentowana książka jest próbą opisanego jednego z aspektów polskiej aktywności wywiadowczej – wysiłków podejmowanych w celu spenetrowania

niemieckiego ośrodka doświadczalnego Artilleriezielfeld-Blizna, na którego terenie testowane były rakiety V-2, oraz, ze zdecydowanie mniejszym natchnieniem, bomby latające V-1. Uwaga autorów skoncentrowała się zatem na obszarze poligonu Blizna w zasięgu nadanym mu przez Niemców w 1940 r. Szczególnego znaczenia nabrał on jednak dopiero w listopadzie 1943 r., trzy miesiące po zbombardowaniu przez alianckie lotnictwo głównego ośrodka badań raketowych III Rzeszy w Peenemünde na wyspie Uznam. Właśnie do Blizny trafiły jednostki niemieckie odpowiedzialne za testowanie broni V. To one miały odwrócić losy wojny i przynieść Hitlerowi zwycięstwo. Nie może więc dziwić, że lasy i wioski położone w trójkącie Dębica–Mielec–Kolbuszowa szybko znalazły się w centrum zainteresowania wywiadu państw alianckich. Według jednego z czołowych dowódców alianckich okresu II wojny światowej, późniejszego prezydenta Stanów Zjednoczonych, Dwighta Eisenhowera, gdyby Niemcy udoskonalili V-1 i V-2, a następnie użyli o kilka miesięcy wcześniej (na początku 1944 r.), natomiast sojusznicy nie dysponowaliby wiedzą na temat ich skuteczności bojowej i możliwościami przeciwdziałania, to „inwazja Europy nie udałaby się, a może nawet by nie została podjęta” (D. Eisenhower, *Krucjata w Europie*, tłum. A. Sudak, Warszawa 1998, s. 247–248).

Zadaniem Muzeum II Wojny Światowej jest dokumentowanie, upamiętnianie i badanie dziejów tego największego i najbardziej krwawego konfliktu w dziejach świata, w tym także historii tych, którzy w warunkach wyjątkowo okrutnej okupacji wybrali postawę czynnego oporu. Odszukanie i ukrycie kilku śrubek, wiązek drutu czy kawałków grafitu, które pozostały po wystrzelonej rakiecie, dla polskiego konspiratora – miejscowego leśnika, drwała czy grzybiarza – mogło zakończyć się śmiercią. Mimo to podejmowali ryzyko. Rolą Muzeum jest zajmowanie się zarówno historią głośnych wydarzeń, wielkich bitew i znanych wszystkim przywódców, jak i wydarzeniami lokalnymi, dziejami drugoplanowych aktorów wojny. W wypadku Blizny te dwa plany krzyżują się w sposób szczególny. Cisi, lokalni bohaterowie, wywierając tajemnicę III Rzeszy, wywierali realny wpływ na wielką politykę.

Przypominaniem tych małych i wielkich zwycięstw zajmuje się również Fundacja Armii Krajowej w Londynie, zabezpieczająca od trzydziestu lat dobroć pokolenia, które w historii Polski zapłaciło bodaj najwyższą cenę za przywilej nazywania się Polakami. Armia Krajowa to zjawisko w naszej historii niezwykle i doskonały przykład determinacji w dążeniu do celu, jakim była wolność i niezależność kraju.

Ambicją tej książki nie jest stworzenie monografii. Jej celem jest przedstawienie aktualnego stanu badań problemu. Komponując tom, chcieliśmy dobrać

teksty w taki sposób, by ukazać dzieje niemieckich prób na poligonie Blizna oraz działania wywiadu AK w szerszym kontekście i z uwzględnieniem różnych aspektów zagadnienia, takich jak technika czy geografia historyczna.

Otwierający książkę artykuł Bogdana Chrzanowskiego o pomorskiej konspiracji prowadzącej rozpoznanie broni V w latach 1943–1944 wprowadza czytelnika w świat niemieckich prób raketowych i ukazuje fascynujące okoliczności towarzyszące spenetrowaniu przez wywiad AK ośrodka badań raketowych w Peenemünde. Jest to zatem rodzaj wprowadzenia do kolejnych tekstów, związanych już bezpośrednio z Blizną.

Marek Flis i Mirosław Surdej w napisanym z wyraźnym zacięciem popularyzatorskim tekście o poligonie raketowym w Bliźnie w latach 1943–1944, wykorzystując przy tym ciekawe wydawnictwa regionalne, prasę lokalną i relacje, opisali okoliczności powstania poligonu i jego dzieje wojenne. Sporządzona przez nich charakterystyka stanowi niezbędny punkt wyjścia do lektury artykułów kolejnych autorów. Z kolei Sławomir Kordaczuk sporządził rodzaj raportu z własnych badań terenowych w miejscach upadku bomb V-1 i raket V-2 z lat 1943–1944. Te dwa teksty, czytane równolegle, pokazują, jak ważnym miejscem z punktu widzenia potrzeb niemieckiego programu raketowego był poligon Blizna.

Serię artykułów poświęconych wywiadowi AK otwiera tekst Grzegorza Ostasza charakteryzujący siatki wywiadowcze podlegające ZWZ, a potem AK, z których jedynie część zajęła się w 1943 r. rozpracowaniem Blizny. Ustalenia autora pokazują wysoki stopień specjalizacji poszczególnych komórek i szeroki wachlarz możliwości ich działania. O ile Grzegorz Ostasz zarysowuje szersze tło, o tyle Robert Zapart na podstawie niewykorzystywanego wcześniej materiału źródłowego analizuje raporty wywiadu rzeszowskiej AK na temat broni V. Niewątpliwym odkryciem autora, świadczącym o jakości lokalnej sieci wywiadowczej, są dokumenty mówiące o „torpedach powietrznych” wysłane do komórek zwierzchnich, zanim jeszcze w Bliźnie przeprowadzono pierwsze próby strzelań!

Kolejny obszerny artykuł – Andrzeja Olejki, to drobiazgowa analiza przebiegu operacji „Most/Wildhorn III”, której zasadniczym celem był odbiór zdobytych przez wywiad AK elementów rakiety V-2 i przerzucenie ich do Wielkiej Brytanii. Obfitujący w dramatyczne zwroty akcji ciąg wydarzeń sprawia, że całość czyta się jak scenopis filmu sensacyjnego.

Swego rodzaju podsumowaniem tekstów poświęconych AK jest sporządzone piórem Andrzeja Suchcitz, po wnikliwej kwerendzie zasobu archiwalnego Studium Polski Podziemnej w Londynie, syntetyczne omówienie brytyjskich

ocen wiadomości przekazywanych przez polski wywiad o raketach V-1 i V-2. W świetle jego ustaleń dostarczono Wielkiej Brytanii informacje o pierwszorzędnej wartości, pozwalające podejmować właściwe decyzje strategiczne i skutecznie zapobiegać niemieckim planom wojskowym.

Ostatnie dwa artykuły nie mają bezpośredniego związku z tematyką wywiadowczą, aczkolwiek stanowią interesujące uzupełnienia. Pierwszy z nich, autorstwa Marka Szumskiego, stanowi próbę przystępnego opisanie, jak rozwijały się rakiety od czasów rzymskich, przez dziewiętnastowieczne Chiny aż po dwudziestowieczny program badań kosmosu, a biorąc pod uwagę skomplikowane aspekty techniczne, jest to przedsięwzięcie niełatwe. Autor przypomina w swoim tekście również, iż niemieckie prace nad rakieta V-2 wywarły zasadniczy wpływ na późniejszy podbój kosmosu. Opis wielkiego sukcesu ludzkiego geniuszu pokazuje tylko jedną stronę rzeczywistości. Z pola widzenia umyka straszliwa cena tego sukcesu w okresie II wojny światowej – niewolnicza praca i śmierć tysięcy więźniów. Z przykrością stwierdzamy, że pomimo planów i podjętych wysiłków nie udało się nam w osobnym artykule przybliżyć szerzej tego zagadnienia.

Książkę zamyka artykuł Jacka Flisa i Jacka Magdonia opowiadający o powojennym losie poligonu Blizna oraz powolnym procesie odkrywania prawdy o tym miejscu. Tekst ten pokazuje, że niedoceniana przez wielu historia regionalna, jeśli tylko rzetelnie uprawiana, jest wartością samą w sobie.

Oddajemy do rąk Czytelnika książkę wzbogaconą o materiały źródłowe, czasami unikatowe, pochodzące z kilku krajowych oraz zagranicznych zasobów archiwalnych dostępnych zarówno publicznie, jak i ze zbiorów prywatnych.

Mamy nadzieję, że obecnie oraz w przyszłości Peenemünde i Blizna nie będą kojarzone wyłącznie z osiągnięciami technicznymi nazistowskich naukowców, bez informacji o wykorzystaniu przez nich do produkcji niszczycielskiej broni siły niewolniczej i ofiary z dziesiątek tysięcy istnień ludzkich. Historycznym zakłamaniem byłoby nie wspominać również o olbrzymim zaangażowaniu siatek wywiadu Armii Krajowej rozpracowujących niemiecką *Wunderwaffe* w obydwu tych miejscach, gdyż to głównie dzięki polskiemu wysiłkowi „cudowna broń” Hitlera, która miała przyczynić się do zwycięstwa III Rzeszy, przestała być skrzętnie ukrywaną tajemnicą. W najważniejszym okresie rozpracowaniem poligonu raketowego w Bliźnie kierował oficer wywiadu i kontrwywiadu Inspektoratu AK Rzeszów, porucznik (od 2008 r. generał) Mieczysław Wałęga, przez dekady znany z poświęconych broniom V książek wyłącznie pod pseudonimem „Jur”. Jemu oraz wszystkim pozostałym pracownikom podziemnych komórek informacyjnych związanych z jednym z największych polskich sukcesów II wojny światowej dedykujemy niniejszą publikację.